

Ryszard Sztychmiler

"Konkordaty współczesne. Doktryna, teksty 1964-1994", Józef Krukowski, Warszawa 1995 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 38/3-4, 251-254

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zredagowane przez członków Komisji. W rozdziale czwartym części drugiej zostały podane i omówione normy prawne i inne formalności dotyczące przyjmowania do instytutu zakonnego, zamieszczone w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku.

Reasumując można bez popadnięcia w przesadę stwierdzić, że rozprawa doktorska L. S a b b a r e s e powinna być polecona wszystkim przełożonym wyższym, do których zgodnie z kan. 641 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku należy przyjmowanie do instytutu (tj. do nowicjatu) oraz wychowawcom odpowiedzialnym za formację. Dobrze dobrana i wyczerpująca bibliografia w sposób jasny i przejrzysty ukazuje stałą troskę Kościoła o dobór odpowiednich kandydatów do życia zakonnego. Dokładna analiza dysertacji prowadzi do oczywistego wniosku – od przestrzegania wytycznych Kościoła dotyczących kryteriów, którym powinni odpowiadać przyjmowani do instytutu zakonnego, zależy w znacznym stopniu przyszłość instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego oraz dobro osobiste osoby przyjmowanej.

Ks. Julian Kałowski MIC

Józef Krukowski, Konkordaty współczesne. Doktryna.

Teksty (1964–1994), Warszawa (Wydawnictwo Civitas Christiana) 1995 ss. 495.

Najnowsza książka ks. prof. Józefa Krukowskiego o *Konkordaty współczesne*, jest solidną odpowiedzią na wielkie zainteresowanie społeczne problematyką umów konkordatowych w ogóle i sprawą ratyfikacji konkordatu polskiego z 1993 r. w szczególności (zob. s. 9–10).

Sygnalizowana pozycja wyszła spod pióra jednego z najznakomitszych znawców problematyki konkordatowej. Ks. Józef Krukowski jest profesorem zwyczajnym nauk prawnych, pracującym na stanowiskach profesora zwyczajnego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Jest on przedstawicielem Episkopatu Polski przy Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego RP oraz ekspertem Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy o ratyfikacji konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Ks. prof. Krukowski od wielu lat jest konsultorem działającej przy Stolicy Apostolskiej Papieskiej Rady do spraw Wykładni Tekstów Prawnych, a wyrazem jego pozycji wśród prawników w Polsce jest fakt, iż jest on prezesem dynamicznie rozwijającego się Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.

Zasadnicza treść publikacji Ks. Krukowskiego o poprzedzona została słowem wstępnym autorstwa J.Em. Ks. Kardynała Józefa Glempa, Prymasa Polski i wybitnego kanonisty (s. 5–7). Witając z radością ukazanie się tej książki Ks. Prymas wyraził opinię, iż „publikacja ta, zawierająca jasny wykład zagadnień współczesnego prawa konkordatowego, napisana w stylu i w duchu Vaticanum II, może spełnić pozytywną rolę w pokonywaniu trudności, na jakie napotyka proces normalizacji stosunków między państwem i Kościołem na etapie budowy podstaw demokracji w Polsce”.

Praca podzielona została na dwie zasadnicze części, poprzedzone Wprowadzeniem Autora (s. 9–11). Część pierwsza, zatytułowana *Doktryna prawa konkordatowego*, jest wprowadzeniem do części drugiej, zatytułowanej *Teksty konkordatów (1964–1994)*. Na końcu części pierwszej (s. 212–224) zamieszczony został wykaz źródeł i literatury dotyczących problematyki konkordatowej, zaś na końcu pracy dwa indeksy: osobowy i rzeczowy (s. 460–464).

W części pierwszej (s. 13–211) doktryna konkordatów współczesnych opracowana została w trzech rozdziałach. W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Podstawowe pojęcia i zasady prawne* (s. 15–66) Autor porusza tam m.in. takie ciekawe zagadnienia jak: geneza, rozwój i natura umów konkordatowych. Charakteryzuje też dokładnie obie strony umów konkordatowych: Stolicę Apostolską i jej podmiotowość publicznoprawną oraz różne modele państw współczesnych. Określa też przedmiot umów konkordatowych, zasady ich interpretacji oraz stosunek konkordatu do prawa wewnętrznego.

W rozdziale drugim (s. 67–97) opracował Autor wnikliwie *Zasady relacji państwo–Kościół w doktrynie Soboru Watykańskiego II i ich implikacje dla prawa konkordatowego*. Omówił tutaj takie zagadnienia jak: podstawy, podmiot, przedmiot i zakres wolności religijnej, kompetencje i obowiązki państwa wobec wolności religijnej, zasadę wzajemnego poszanowania autonomii i niezależności Kościoła i państwa, zasady współdziałania Kościoła i państwa, wpływ doktryny soborowej na prawo konkordatowe oraz wpływ konkordatów na sytuację prawną innych Kościołów. Autor przekonująco wykazał, że współczesne konkordaty nie są zbiorem przywilejów udzielanych sobie wzajemnie przez władze państw oraz najwyższą władzę Kościoła katolickiego. Również konkordat polski nie ma takiego charakteru. Współczesne umowy konkordatowe stanowią natomiast gwarancję wolności religijnej, a przynajmniej deklarację państwa o ochronie tej wolności, która jest jednym z podstawowych praw człowieka, wynikającym z jego osobowej godności, a także stanowią bodziec do uznania takiej samej wolności religijnej wyznawców innych Kościołów.

W najobszerniejszym rozdziale trzecim (s. 98–211) przedstawiony został proces recepcji doktryny Soboru Watykańskiego II w konkordatach współczesnych. Najpierw ukazał Autor podstawowe zasady relacji Kościół–państwo w konkordatach posoborowych. Wyróżnił tu następujące grupy państw: państwa muzułmańskie (Tunezja, Maroko), państwa komunistyczne (Węgry, Jugosławia), państwo Izrael, państwa katolickie formalnie lub tylko faktycznie (w Ameryce Łacińskiej oraz w Europie Zachodniej), państwa, których posoborowe umowy konkordatowe nie wprowadziły większych zmian (Austria i kraje niemieckie) oraz państwa, które zawarły nowe i oryginalne umowy ze Stolicą Apostolską. Do tych ostatnich należą: Republika Kości Słoniowej (1992) i Polska (1993). Okazuje się, że Sobór nie zakończył epoki konkordatów, lecz spowodował radykalną zmianę przedmiotu umów konkordatowych. W dalszej części tego rozdziału Autor prezentuje regulację różnych kwestii praktycznych w poszczególnych umowach konkordatowych. Charakteryzuje unormowania dotyczące takich kwestii jak: 1) ochrona autonomii wewnętrznej Kościołów przejawiającej się w wolności komunikowania się, prawie do stowarzyszania się,

możliwości opieki duchowej w zakładach zamkniętych oraz w wojsku (s. 120–136), 2) wolność Kościoła w zakresie spraw majątkowych (s. 137–156), 4) wolność Kościoła w dokonywaniu zmian organizacyjnych i personalnych (s. 157–173), 5) ochrona małżeństwa i rodziny (s. 174–186), 6) możliwość prowadzenia szkół i uczelni katolickich oraz nauczania religii we wszystkich szkołach publicznych (s. 187–211).

Część druga omawianej pracy ma charakter źródłowy. Zawiera ona teksty konkordatów „generalnych” oraz szczegółowych umów i układów z poszczególnymi państwami. Niektóre z nich (np. Austria i Bawaria) zawarły w okresie posoborowym po 7–8 szczegółowych układów, a wszystkie one zostały w tej cennej publikacji przytoczone w dobrym polskim tłumaczeniu.

Znalezienie odpowiedniego tekstu źródłowego ułatwione zostało przez Autora pracy przez to, iż teksty umów zamieścił on według porządku alfabetycznego państw zawierających umowy ze Stolicą Apostolską oraz według dat ich podpisania. W sumie praca zawiera teksty posoborowych umów Stolicy Apostolskiej z 29 państwami i krajami.

Należy zauważyć, iż praca Ks. Prof. J. K r u k o w s k i e g o jest pierwszym tak źródłowym i systematycznym opracowaniem wszystkich dotychczasowych konkordatów posoborowych. Autor z wielkim znanstwem i swobodnie porusza się po opracowywanej materii. Słowa „konkordat” używa nie tylko w sensie wąskim, gdy dokument tak jest nazwany, ale także w sensie szerszym, na oznaczenie każdej umowy jakiegось państwa ze Stolicą Apostolską, bez względu na jej oficjalną nazwę lub tytuł.

Bez wchodzenia w bogatą problematykę konkordatową przedstawioną w prezentowanej pracy, podkreślić tu należy choćby jej najważniejsze walory. Teksty konkordatów przedstawione zostały w dobrym tłumaczeniu, z precyzyjnym używaniem polskich terminów prawnych. Poprzez prezentację tekstów źródłowych Autor najlepiej przyczynił się do obalania błędnych i czasem ze złą wolą powtarzanych stereotypów o charakterze umów konkordatowych, ich nieaktualności oraz szczegółowych rozwiązaniach. Systematyczne i gruntowne opracowanie szczegółowej problematyki konkordatowej umożliwia czytelnikowi zorientowanie się we współczesnych tendencjach normatywnych dotyczących różnych aspektów życia Kościoła w relacji do władzy państwowej. Konkordat polski z 1993 r. uznaje Autor za jeden z najnowocześniejszych i wzorcowych. Trudności z jego ratyfikacją nie wynikają ani z jego nieaktualności, ani braku precyzji, lecz z powodu „braku woli politycznej partii tworzących większość parlamentarną” w polskim Sejmie (s. 119). Świadczy o tym uchwała sejmowa z 1 lipca 1994 r. o odłożeniu ratyfikacji Konkordatu. Do zawarcia konkordatu konieczna jest dobra wola obydwu układających się Stron. Stronie polskiej, a zwłaszcza polskiemu parlamentowi, jak dotąd, takiej woli brakuje.

Najlepszym podsumowaniem zawartości i wielkiej wartości opracowania Ks. Prof. J. Krukowskiego są słowa Księdza Prymasa J. Glempa: „Lektura tej publikacji /.../ dowodzi, jak błędne są poglądy niektórych publicystów głoszących, że Sobór Watykański II zakończył epokę konkordatów. Należy bowiem stwierdzić, że Sobór ten spowodował rewizję konkordatów zawartych wcześniej z państwami katolickimi i stworzył możliwości zawierania konkordatów z państwami laickimi, o ile respektują

one zasadę poszanowania wolności religijnej i odrzucają politykę separacji wrogiej wobec religii i Kościoła. Mam nadzieję, że lektura tej publikacji przyczyni się do poszerzenia horyzontów poznawczych wszystkich jej czytelników”

Ks. Ryszard Sztuchmiller